

Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadieninis priedas

2002 m. sausio 26 d.

Nr. 18 (4)

Saturday supplement January 26, 2002

No. 18, (4)

Visuotinės lietuvių enciklopedijos mokslinės tarybos nariai (iš kairės): Mokslo ir enciklopedijų leidybos instituto direktorius Rimantas Kareckas, prof. Zigmą Zinkevičius ir prof. Vytautas Landsbergis.

Nauja lietuviška enciklopedija

Lietuvos Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas (MELI) Vilniuje pradėjo leisti *Visuotinę lietuvių enciklopediją*. Jau išėjo pirmasis šios enciklopedijos tomas.

Plačiau apie šį reikšmingą leidinį paprasčiau pasakoti jo Mokslinės redakcinės tarybos narių profesorių Zigmą Zinkevičių.

— Trumpai apibūdinkite mūsų naująją enciklopediją. Kokius Lietuvos ir užsienio šalių reiškinius bei asmenis ji apims, kuo ji skiriasi nuo sovietiniais laikais išleistų lietuviškųjų enciklopedijų?

— Pirmiausia reikia konstatuoti, kad per truputį daugiau negu vienerius metus pasirodė Mokslo ir enciklopedijų leidybos instituto parengtų keturių reikšmingų enciklopedijų pirmieji tomai. Tai *Mažosios Lietuvos enciklopedija* — visiškai originali, kokios nėra išleide nei vokietiai, nei lenkai, nei rusai, suinteresuoti šiuo kraštu, *Technikos enciklopedija*, *Muzikos enciklopedija* ir pagaliau prieš pat Naujuosius metus pasirodžiusi *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. To dar Lietuvos istorijoje nėra buvę.

Visuotinė enciklopedija yra didelės apimties originalus, iliustruotas, mokslinis informacinis leidinys, pirmoji po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo universali lietuviška enciklopedija. Joje suregistruotos ir aprašytos visos svarbiausios Lietuvos ir pasaulio realijos, pagrindiniai reiškiniai, asmenys. Šio leidinio pasirodymas — didelis įvykis lietuvių tautos gyvenime. Lietuvos visuomenei pateikiama informacija apie reikšmingiausius pasaulio civilizacijos ir kultūros įvykius, botniausias žinios apie tai, kas dar neseniai Lietuvoje buvo nutylima arba pasakoma iškreiptai, pavyzdžiui, apie antisovietinį lietuvių tautos pasipriešinimą, tautos genocidą, užsienio lietuvių gyvenimą ir t.t. Nuo sovietiniais laikais išleistų enciklopedijų ši skiriasi tuo, kad joje visos realijos pateikiamos tokios, kokios jos iš tikrųjų yra, o ne kaip jas išvaizdavo komunistų ideologai, t.y. kaip tos

realijos atrodė šių dienų mokslo šviesoje. Šioje enciklopedijoje nebus nutylėjimų, „baltų dėmių“. Nuo bostoniškos *Lietuvių enciklopedijos* ji skirsis tuo, kad joje bus atsižvelgta į pastaruosiu laikotarpiu įvykių pasauliniu mastu didelių pokyčius. Juk per pastarąjį dešimtmetį pasaulis labai pasikeitė. Lemtingų pokyčių įvyko geopolitikoje, moksle, visose gyvenimo srityse. Lietuva atkūrė savo valstybės nepriklausomybę ir aktyviai integruojasi į Europos demokratines struktūras, pasaulio tarptautines organizacijas. Visa tai aprašoma leidziamoje enciklopedijoje. Numatoma, kad ją sudarys 20 tomų. Joje bus apie 115,000 straipsnių, apie 24,000 iliustracijų, 650 žemėlapių. Daug vietos bus skirta žymiųjų pasaulio žmonių biografijoms — apie 25,000 straipsnių, iš jų 4,000 su portretais. Lietuviškosios realijos sudarys apie 25-30 proc. viso enciklopedijos teksto. Bus aprašytos visos Lietuvos gyvenvietės, turinčios daugiau kaip 300 gyventojų, visos Lietuvos upės, ilgesnės negu 20 km. Į enciklopediją pateks visi Lietuvos habilituoti daktarai ir profesoriai, dalis mokslo daktarų, žinomaisi rašytojai, aktoriai, kiti kultūros žmonės, taip pat sportininkai — Europos čempionai, rekordininkai ir pasiekusieji aukštesnių rezultatų pasaulyje. Apie užsienio lietuvių bus pateikta daugiau kaip 14,000 straipsnių, daugiausia apie JAV, Karaliaučiaus krašto, Gudijos, Lenkijos, Australijos, Kanados, Argentinos, Latvijos, Vokietijos, lietuvių. Bus kalbama apie 170 užsienio lietuvių organizacijų ir draugijų, apie 70 laikraščių, apie 340 asmenų, apie 40 kultūros institucijų. Apskritai, aprašant valstybes, kuriose gyvena arba gyvena didesnis lietuvių skaičius ir veikia jų organizacijos, bus pateikiamos liuanistinės straipsnių dalys. Enciklopediją rengia 50 MELI darbuotojų, straipsnius rašo 870 autorių, žinomaisi įvairių sričių specialistai. Mokslinei redakcinei tarybai vadovauja dr. Juozas Tumelis, jo kaip jos išvaizdavo komunistų ideologai, t.y. kaip tos

žymiausi šalies mokslininkai. Pirmojo tomo vyriausiasis redaktorius — Antanas Račis. Dailininkas — prof. Alfonsas Žvilius. Spausdino Kauno „Spindulio“ spaustuve.

— Supažindinkite ir su enciklopedijos pirmuoju tomu. Kokius svarbiausius, įdomiausius dalykus jis mini, kokia pirmojo tomo apimtis, kokia vieta jame užima JAV, Kanados, Australijos, kitų šalių išeiviai, jos veikėjai ir organizacijos?

— Pirmasis tomas apima realijas, kurių pavadinimai prasideda A raide, bet ne visus šios raidės žodžius, o tik iki *arktinis oras*. Tomo apimtis — 800 puslapių. Maždaug tokio didumo bus ir kiti tomai. Įdomesni I tomo straipsniai: apie Algirdą, Algimanto partizanų apygardas, apie slaptąją ab spaustuvę, Abežės lagerį, Adelaidės lietuvių, Altajaus kraštą, taip pat apie Afganistaną, Afriką, Airiją, Albaniją, Alžyrą, Argentiną, Antrąjį pasaulinį karą ir kt. Įvairiuose straipsniuose plačiai aptariama JAV, Kanados, Australijos ir kitų užsienio šalių lietuviškoji išeivija, jos veikėjai ir organizacijos.

— Kokiais svarbiausiais šaltiniais remiasi enciklopedijos rengėjai ir autoriai? Galbūt jiems padeda išeivijoje, Bostone, išleisti lietuvių enciklopedijos duomenys?

— Visuotinės enciklopedijos svarbiausieji šaltiniai yra visos iki šiol išleistos lietuviškos ir naujausios užsienio valstybių enciklopedijos. Iš lietuviškųjų enciklopedijų minėtinos: *Lietuviškoji enciklopedija* I-X tomai (1931-1940), bostoniškoji *Lietuvių enciklopedija* I-XXXVII t. (1955-1987), sovietinės enciklopedijos: *Lietuviškoji tarybinė enciklopedija* I-XIII t. (1976-1985), *Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija* I-III t. (1966-1971) ir *Tarybų Lietuvos enciklopedija* I-IV t. (1985-1988). Trys pastarosios sovietinės enciklopedijos mums svarbios tik dėl faktinių duomenų, ypač iš tikslųjų ir gamtos mokslų. Kas kita didžioji bostoniškoji *Lietuvių enciklopedija*, lietuvių tautos pasididžiavimas,

LTSC Muzikologijos archyvas

Lituanistikos tyrimo ir studijų centro Žilevičiaus-Kreivėno archyvas, tai didžiausias muzikologijos archyvas už Lietuvos ribų, kuris patraukia ne tik Lietuvos mokslininkus, muzikus ir atlikėjus, bet padeda ir vietiniams muzikams. Žilevičiaus-Kreivėno archyvas yra vienas pavyzdgingiausių tvarkomų šio tipo archyvų. Archyvą ne vieną kartą lankė ir prof. Vytautas Landsbergis, ir Lietuvos Respublikos prezidentas Algirdas Brazauskas, ir visi JAV ambasadoriai Lietuvai. Ne vieną kartą į muzikologijos archyvą kreipėsi Čikagos lietuvių operos atlikėjai ir dainininkai, dažnai klavyrų prirėkia koncertinių programų atlikėjams. Suminiai ir kruopščiai archyvas, tvarkomas vargonininko Kazimiero Skaigirio, susilaukia didelių užklausimų ir prašymų iš Lietuvos. Su K. Skaigirio pagalba, naudojant muzikologijos archyvo medžiagą, Lietuvoje buvo išleistas ne vienas žinynas apie muzikus ar atlikėjus, rašomos monografijos. K. Skaigiris yra ir *Muzikos žinių* redaktorius. Dauguma žurnalui naudojamos medžiagos taip pat remiasi Žilevičiaus-Kreivėno muzikologijos archyvo medžiaga.

2001 metais Lituanistikos tyrimo ir studijų centro Žilevičiaus-Kreivėno muzikologijos archyvas buvo papildytas šia archyvine medžiaga: Stasys Jokubauskas atidavė solistės Prudencijos Bičienės operų klavyrus. Tai labai vertinga medžiaga, nes dažnai jos prireikia iš kitur atvykusiems

dainininkams.

Gediminas Indreika padovanojo archyvui kankles, kuriomis sesuo prieš daugelį metų grojo Balio Pakšto grupėje. Audronė Gaiziūnienė archyvui atidavė savo surinktą įvairią muzikologinę-archyvinę medžiagą.

Iš a.a. Juozo Plac'o palikimo gauta įvairi muzikologinė medžiaga, knygos natos ir kita.

Jonas Kučėnas iš savo mirusios žmonos dr. Dalios Kučėnės archyvo atidavė penkias dėzes knygų, klavyrų, gaidų ir kitos muzikinės medžiagos.

Dėkojame visiems, paaukojusiems savo surinktą medžiagą mūsų muzikologijos archyvui. Ji užpildys dar esamas archyvo spragas. Atsilankę praėjais metais, mokslininkai ir muzikai muzikologijos archyve buvo sužavėti ten saugoma medžiaga.

Daiva Kšanienė — iš Klaipėdos muzikos akademijos, domėjosi Mažosios Lietuvos muzikinio gyvenimo raida, muzikinės kultūros ypatumais.

Danutė Petrauskaitė, kuri jau ne pirmą kartą lankėsi Čikagoje, darbuodamasi Žilevičiaus-Kreivėno muzikologijos archyve, 1997 m. paruošė ir Lietuvoje išleido knygą *Jeronimas Kačinskis. Gyvenimas ir muzikinė veikla*, taip pat paruošė monografiją *Klaipėdos muzikos mokykla 1923-1939 m.*, išleido bibliografinę apybraižą *Prudencija Bičienė*. Ši kartą mokslininkė rinko medžiagą ruošiamam studijai apie chorvedį Petrą Armoną,

mūsų išeivijos žygdarbis. Juk nė vienos Rytų ir Vidurio Europos šalies išeiviai apie savąją tokią enciklopediją net nesvajoję! Mums ji labai svarbi ne tik savo faktine medžiaga, bet ir moksline-ideologine prasme.

— Išeivijai įdomu, kaip rašomoje enciklopedijoje rašomi, ar nesulietuvinami, neiškreipiami kitų valstybių asmenvardžiai, vietovardžiai? Apskritai kokia Jūs, kaip žymaus lituanisto, nuomonė apie svetimų asmenvardžių bei vietovardžių rašybą?

— Mano nuomonė aiški ir nedviprasmiška: svetimvardžius turime rašyti autentiškai, originalo rašyba. Taip daro visos pasaulis. Apytikrė jų perraša lietuviškomis raidėmis, kaip buvo daroma sovietiniais laikais (tada nebuvo kitos išeities), dabar jau nebeteikia. Tai būtų grįžimas į praeitį. Suprantama, išimti reikia daryti tradiciniams vardams, taip pat ne lotynų abėcėlės pagrindu raidynų vartojančių tautų vardynui. Visa tai aptarta Valstybinės lietuvių kalbos komisijos nutarimuose, kurių enciklopedijoje griežtai laikomasi. Ir gerai daroma. Pagaliau svetimvardžių rašymas Lietuvoje ir išeivijoje turi būti vienodas.

— Gal leisdamas enciklopediją Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas pageidauja išeivijos, jos archyvų tautos, naujų autorių?

taip pat jos dėmesio centre paruošti monografiją apie LTSC muzikologijos archyvo pradininką Juozą Žilevičių.

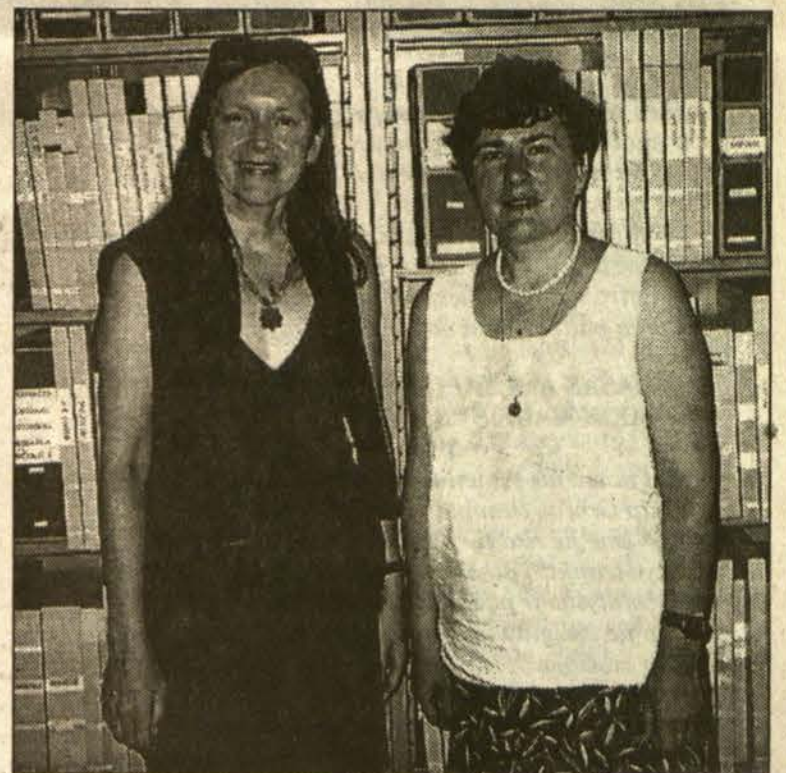
Lituanistikos tyrimo ir studijų centre dirbo ir Lietuvos muzikos akademijos Fortepijono bei muzikos fakulteto dekanė docentė Ramunė Kryžiauskienė, kuri domėjosi lietuvių pianistų išeivijoje atlikėjais menu. Docentė ruošiasi iš surastos medžiagos Žilevičiaus-Kreivėno archyve išleisti monografiją, kuri padės labiau suprasti lietuvių tautos fenomeną ir integruoti jį į bendrą lietuvių muzikos istorijos raidą.

Praeitais metais muzikologijos archyvas buvo ir Herkulio Stroljos dėmesio centre. Jis ilgai tyrinėjo muzikologijos archyve surinktą medžiagą, kadangi norėjo papildyti savo brolio Vytauto Stroljos ruošiamą enciklopedinio leidinio medžiagą.

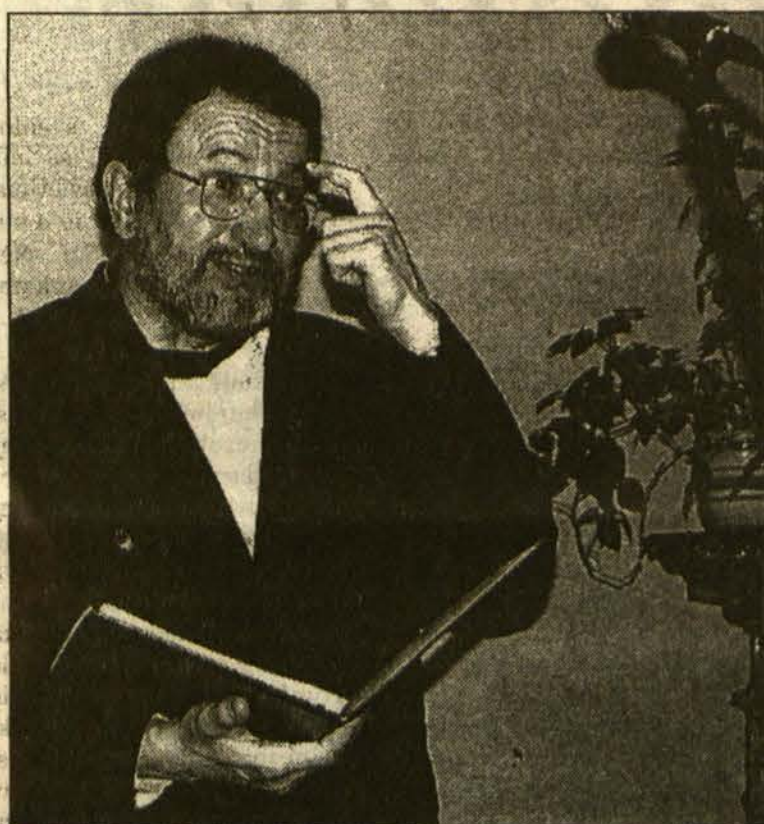
Romualdas Misiukevičius Lietuvos Muzikos akademijos Kauno fakulteto choro dirigavimo katedros vedėjas, docentas, viešėjęs LTSC kvietimu, susipažino su Jaunimo centro visapusiška kultūrine, švietėjiška veikla ir domėjosi muzikologijos archyvo sukaupta medžiaga bei M. K. Čiurlionio rankraščiais. Padovanojo archyvui Lietuvoje išleistas ir jo paties redaguotas M. K. Čiurlionio gaidas ir klavyrus visam simfoniniam orkestrui. Skundėsi, kad šiuo metu Lietuvos kultūros ministerija nebeskiria lėšų šioms leidiniams leisti, todėl ne visas M. K. Čiurlionio kūrybos palikimas yra perspausdintas.

2001 m. metais netekome didelio muzikologijos archyvo pagalininko ir nuolatinio mūsų bendradarbio Kazimiero Šablevičiaus. Su šio žmogaus pagalba buvo atkurta daug jau beįsnykstančių plokštelių įrašų. Atkurtas visas „Pelkio žiburėlio“ rinkinys, Kauno radijo fonos laidos. Kazimieras Šablevičius, nors ir budamas pensijinio amžiaus, nepriklausomai Lietuvos lengvosios muzikos mėgėjas, mielai įsijungė į muzikologinę veiklą. Jo plokštelių rinkinys galėjo žavėti ne vieną muzikos žinovą.

Nukelta į 4 pl.

Žilevičiaus-Kreivėno Muzikologijos archyve darbuosė LTSC viešnios iš Lietuvos (iš kairės): Daiva Kšanienė ir Ramunė Kryžiauskienė.

Sigitas Geda

SOKRATAS KALBASI SU VĖJU

— Pasveikintas būk, vėjau už mano žeminės lango!
Sokratas sveikina tave!
Nebuvo dienos, kad nejausčiau tavo šaltos rankos
Ant kaktos man!
Dėkoju, kad nuolat paremi manąjį protą,
Nuolat puti, kol aš sudarinėju
Konjunkcijas, disjunkcijas,
Sujungiu, atskiriu, sujungiu,
Nepiktinaudžiaudamas kuo Dievas davė!
O visad stengiaus
Per aibes definicijų ir aibes silogizmų
Užmesti tinklą vėjams ant galvos,
Ne taip, kaip žvėriui, o kaip mylimiausiam draugui,
Korektiškai vis trokšdamas ir trokšdamas
Nurodyt metafizikos perspektyvas...
Būk sveikas, vėjau, tu viską moki, viską
Peržengti gali,
O aš vis geisdavau neperžengti moralės,
Idant nenusidėčiau laisvei,
Aš niekad nenutoldavau per daug
Į laisvės pusę... Man rodos, vėjau,
Mes abu žinajom,
Kas leista vėjui ir kas leista žmogui.
Na, ką gi, vėjau.
Pūsk dabar smarkiau,
Nes tu tai moki
Daug geriau, nei aš!

PANEGIRIKA MARTYNUI MAŽVYDUI (APIE 1510-1563)

Išrašyta Petro Repšio medalyje
Pirmos lietuviškos knygos
atminimui

Žvaigždės prašo lietaus, o žmogus — amžinybės,
Rožės vasaros karšty
Be žodžių
Maldauja vandens.
Žodžiai — per darbą ir maldą — sugula
Klusniai į knygą,
To, kas per Dievą suguldė —
Laukia
Šlovė amžina.

PARAFRAZĖ IŠ SARBIEVIJAUS

sėdint medinėj troboj dviem gglais
kažkur netoli Šventosios

Žemė šįvakar save man padėjo ant stalo
ir pradėjo šnabžėti į ausį:
— Imk, mane visą paimk!
Jūra šįvakar save man supylė į taurę
ir šnabždėjo dusliu verpetu:
— Gerk, mane visą išgerk!

Žeme, nenoriu tavęs! Jūra, tavęs man nereikia, —
Viešpats yra mano alkis, Viešpats dabar troškulys!
Tai girdėdamas, Viešpats abi man padavė krūtis,
dangų padavė man vietoj dviejų mylimų.

UŽRAŠAS ANTKAPINĖJE GRAFO EUSTACHIAUS
TIŠKEVIČIAUS STELOJE

Štai muziejus senienų! Daiktai prakilnių kunigaikščių, —
šitai Grafas sumanė
ir — ėmė jie rinktis į Viešpaties menę,
patys traukti į aikštę,
kur matytų ir patys regėtų, štai:
kaip jie žvelgia visi, kaip žiūri, kaip kalba,
kaip aikščioja...

Rykai, khardai, paveikslai, šalmai... Tai, ką protėviai
tau suaukojo, amžinai amžinybei
iš geležies ir iš medžio, iš aukso ir vario... Grožybė!
Troškome taip visi pergalėt Laiką, įgyti

Sigitas Geda — laureatas

Maždaug tuo metu, kai Lietuvos spauda pranešė apie Lietuvos rašytojų draugijos premijos paskyrimą Alei Rūtai už naują jos romaną *Varginos tėvynės vaikai*, sužinojau, kad Lietuvos Rašytojų sąjungos panaši metinė literatūrinė premija (3,000 Lt) paskirta iš Džukijos kilusiam vilniečiui poetui Sigitui Gedai už jo pasakutinę poezijos knygą *Sokratas kalbasi su vėju*. Kaip ir Alės Rūtos romaną, ją išleido pati Lietuvos Rašytojų sąjungos leidykla.

Į premijos įteikimo vakarą Trijų Karalių dieną Rašytojų klube susirinko poeto plunksnos broliai, literatūros mylėtojai. Pasveikinti laureato į klubą užsuko ir, tą vakarą po Vilnių vaikščioję, Trys karaliai. Jų dovana poetui — spalvingų gėlių puokštė, palinkėjimai geros, kūrybingos poetinės plunksnos. Prie Trijų karalių oracijų prisijungė populiarius estrados artistai V. Kernagis ir G. Storpirstis, padainavę nuotaikingų dainų.

Premijų komisijos atstovė, beje, praėjusių metų Antano Vaičiulio vardo novelės premijos laureatė Renata Šerelytė, paskelbusi S. Gedą jau vienuoliktojo Rašytojų sąjungos literatūrinės premijos laureatu, pažymėjo, kad jo premijuota knyga sudaryta iš anksčiau parašytų eilėraščių ir į kai kuriuos poezijos rinkinius įdėtų kūrinių. R. Šerelytė dar pridūrė, kad susilaukta ir priekaištų, kodėl premijuota ne visai nauja, bet, iš seniau parašytų ir jau išspaudintų eilėraščių sudaryta, knyga. Su humoro gaidele komisijos atstovė replikavo, jog, šiaip ar taip, Lietuvoje ir užsienyje garsėjantiems talentingam poetui S. Gedai anksčiau ar vėliau vis tiek būtų paskirta ši premija, juolab, kad premijuotoje jo knygoje *Sokratas kalbasi su vėju* yra visiškai naujų, niekur nespaudintų, skaitytojų ir literatūros kritikų dėmesio vertų, eilėraščių skyrelis. Be to, ir geros rinktinės sudarymas iš autoriaus pareikalauja nemažai darbo bei kūrybinės nuojautos. Po premijos įteikimo žurnalistinei ir literatūrai R. Gerbutavičiui pats autorius pasakė, kad į šią knygą jis sudėjęs tai, ką iš tikrųjų norėjęs, be to, dar šūsnį R. Šerelytės paminėtų naujų savo eilėraščių. „Manau, kad man premija buvo paskirta būtent už tuos naujus eilėraščius, sudėtus į paskutinį rinktinės skyrių. Sudarinėdamas šį skyrių, galima sakyti, sugadinau du neišleistus eilėraščių rinkinius“, — paaiškino S. Geda. Pluoštelį šių naujų eilėraščių iš premijuotos knygos S. Geda parinko ir *Draugo* kultūriniam priedui.

Kalbėdamas apie premijuotą S. Gedos knygą ir apie premijos skyrimo demokratines nuostatas, Rašytojų sąjungos pirmininkas V. Sventickas pasakė, kad premijuotą geriausią metų knygą atranka ne Rašytojų sąjungos pareigūnai ar valdybos nariai, bet iš pačių rašytojų sudaryta nešališka komisija. O naujasis laureatas po premijų įteikimo minėtam žurnalistinei R. Gerbutavičiui taip pašmaikštavo: „Kai ką nors sukuri, imi laukti, tikėtis, kad tai pripažins, įvertins vienas, du, trys, keturi ar penki artimi žmonės. Kiek žinau, premijos komisiją sudaro penki asmenys. Taigi, esu įvertintas net penkių kolegų — ko daugiau menininkui reikia?“

Šie laureato žodžiai pernešė lyg kuklūs. Ne tik Lietuvoje gerai vertinamos ir perkamos S. Gedos knygos, jo eseistiniai apmąstymai, bet jo poezija vis labiau domimasi ir užsienyje, be abejo, ir išeivijoje. Švedijos leidyklos „Ariel“ išleista jo poezijos knyga *Angelas, krintantis Palangoje* susilaukė net trijų laidų, o Švedijos knygų mylėtojų draugija ją pripažino geriausią 2001 metų pirmojo pusmečio verstine knyga. S. Gedos poezija išleista taip pat vokiečių, norvegų, rusų kalba. Šio poeto kūryba prieinama ir skaitantiems angliškai — S. Gedos pluoštas eilėraščių įdėta ir į išeivijos poezijos rašančio poeto ir vertėjo Vyt. Bakačio išverstą ir sudarytą bei pernai Vilniuje išleista dvikalbė lietuvių poezijos knygą *Breathing Free / Gyvas atodūsis*.

O kiek premijų pelnęs S. Geda! Tai dvi valstybinės, Jotvingių, Poezijos pavasario, Baltijos Asamblėjos ir kitos literatūrinės premijos. Kai minėtas *Mūsų malūno* žurnalistas po Rašytojų sąjungos premijos įteikimo S. Gedos paklausė, ar po tokių gausių apdovanojimų jam dar smagu gauti naują premiją, poetas vėl pašmaikštavo: „Žinoma, smagu gauti premiją. Mano manymu, tie, kurie sako, kad jiems premija nieko nereiškia, truputį pozuoja.“

Kalbėdamas premijų įteikimo iškilmėse, Rašytojų sąjungos pirmininkas V. Sventickas pabrėžė, kad ne tik skaitytojai, bet ir literatūros tyrinėtojai gerai vertina S. Gedos poeziją. Pasak D. Satkauskytės, jau nuo pirmųjų knygų S. Geda poeziją kuria, kaip daugiaklodį, įvairias laiko ir erdvės trajektorijas jungiantį pasaulį, subjektyvių patyrimų, realybės, istorijos, mito sampyną. Kiekvienas šių klotų savo ruožtu šakojasi, išsiskleisdamas vienas kitą paneigiančiais ir drauge vienas kitą papildančiais pavida-lais. Čia literatūros tyrinėtoja D. Satkauskytė pavyzdžiu pateikia sakraliojo ir profaniškojo lygmenų maišymą.

Istoriją sau ir Tėvynę
Lietuvą — visą, su praeitimi, pažįstamą, artimą, savą.
Žvelk! Visa tai su mumis buvo, alsavo,
pirštų antspaudai dar švieži,
įbrėžos puodų žiedėjų,
moters, sėdėjusios staklėse, tarp stovų (o žemaičiai sako —
šlaunų...), viskas aplink ją žydėjo:
rožės baltos, lelijos, smūtkelis, kurs grynė ir grynė,
protu savu, rankomis ir širdimi, kumštīm kietom...
geležinės, medinės čia žagrė, arė laukus,
pasodino vaikus... Viskas, viskas čia susipynė,
Laik! Būsimas, laukiamas, Tau išliko.
Sveikas būk, Eustachijau mielas,
suvokęs Didybę dalyko!

P.S. 1856 metais balandžio 17-tą Vilniuje atidarytas grafo E. Tiškevičiaus muziejus. Ta proga poetas Liudvikas Kondratovičius-Sirokomlė parašė jam sveikinimo eilės.

Šitai teigiamas poetinio žodžio daugiareikšmiškumas. Ieškodamas išraiškos, S. Geda taip pat derina įvairiausias stilistines manieras — nuo ankstyvajai jo poezijai būdingesnio klasikinio ketureilio, rytietiško trieilio mikro-poezijos iki sąmoningo iššūkio gramatikai, mėginimo atkurti pirmųjų kalbos gausmą, kalbos papildymą piktograma. Tai būdinga ir į naująją S. Gedos knygą sudėtiems eilėraš-čiams iš *Skrynelės dvasioms pagauti*, *Babilono atstatymas* ir kitų jo rinkinių.

S. Geda pasižymi ir kaip darbštus, idomus vertėjas. Ypač pažymėtina jo išversta F. Villon *Rinktinė poezija*, J. Brodskij, G. Trakli, R. M. Rilke, Cz. Milosz, kitų pasaulio poetų išversti kūriniai. S. Geda yra išvertęs, bet dar neišleidęs, Charles Baudelaire poezijos knygą, norėtų išleisti ir naują *Giesmių giesmės* vertimo variantą.

Pagal S. Gedos libretus bei poeziją Lietuvos kompozitoriai yra sukūrę įsimintinų muzikos kūrinių. Ypač vaisingas poeto bendradarbiavimas su žymiu ir talentingu Lietuvos kompozitoriumi B. Kutavičiumi. Pagal S. Gedos libretus jis sukūrė operą vaikams „Kaulo senis ant geležinio kalno“, „Panteistinę oratoriją“, „Paskutinės pagonių apeigos“, „Pasaulio medis“ ir kitus stambius oratorinius kūrinius. S. Gedos poemos „Strazdas“ motyvais Bronius Kutavičius sukūrė muziką Kauno dramos teatre pastatytai operai „Strazdas — Žalias paukštis“.

S. Gedos kūrybą nagrinėja literatūros tyrinėtojai, kritikai. Poetas ypač vertina išeivijos literatūros tyrinėtoją R. Šilbajorio, prof. V. Kavolio jo kūrybos vertinimus ir nagrinėjimus.

Algimantas
A. Naujokaitis

Edgaras Montvidas-Prudkauskas.

Pavarotti ir Prudkauskas

Šiuo metu sparčiai kylantis Lietuvos tenoras Edgaras Montvidas-Prudkauskas sėkmingai „stažuoja“ Londone, Anglijoje. Pavasarį jam numatytas debiutas Londono teatre „Covent Garden“ G. Verdi opere „Trubadūras“, taip pat pasirodymas princ Charles rūmuose ir kiti koncertai.

E. Montvidas-Prudkauskas buvęs Virgilijaus Noreikos mokinys, dainavęs Rygos operos festivalyje, dažnai dainuoja pagrindines partijas Latvijos valstybiniame operos ir baleto teatre. Amerikos lietuviai taip pat turėjo progą Edgarą išgirsti ir pasidžiaugti jo tvirtu, skambiu balsu Čikagos Lietuvių operos statyto Donizetti operos „Meilės eliksyras“ premjeroje 2001 m.

Luciano Pavarotti buvo atvykęs į Londoną dainuoti karališkojo operos teatro „Covent Garden“ premjeroje, G. Puccini opere „Tosca“, o pamoka Lietuvos muzikos akademijos absolventui, daugkartiniam Stasio Baro stipendijos laimėtoju Edgarui vyko „Hyde Park Hotel“.

„Tų akimirkų niekada nepamiršiu, — po susitikimo su

IEVOS SIMONAITYTĖS
PREMIJA

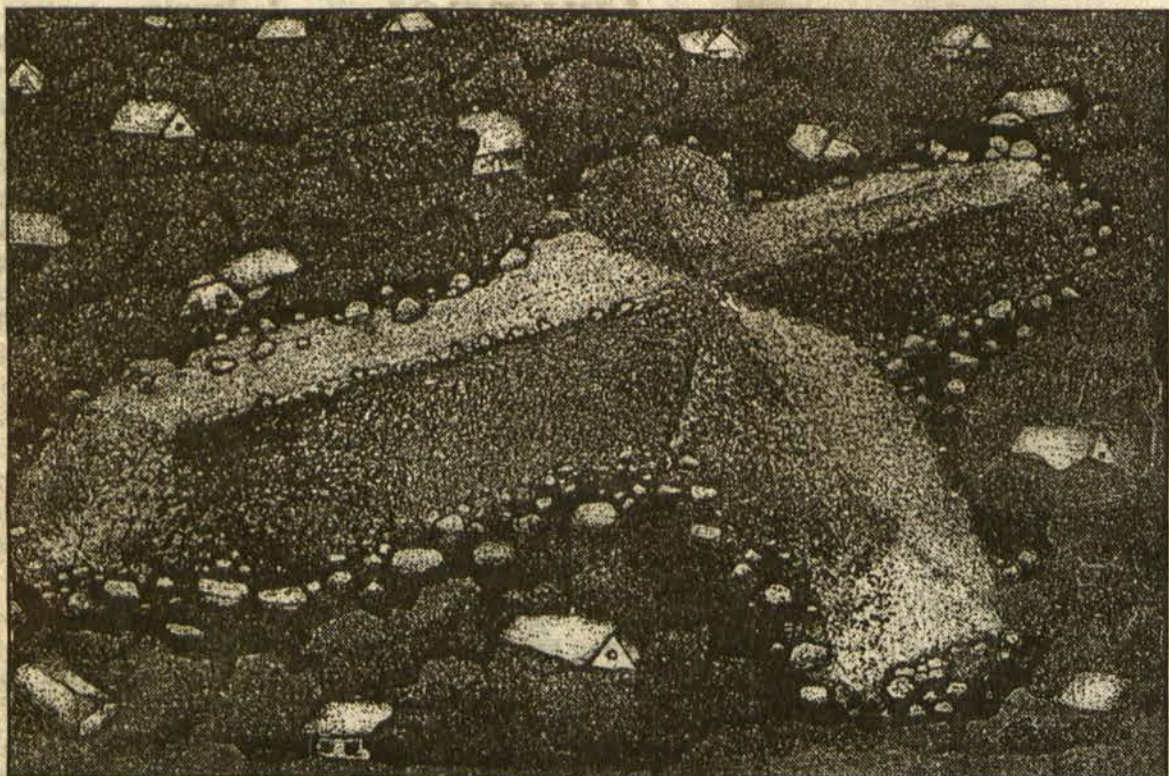
Š.m. literatūrinę Ievos Simonaitytės premiją pelnę žinomas Klaipėdos literatūrologas Aleksandras Žalys už literatūros kritikos straipsnių rinkinį *Gyvenimo metaforos ieškant*. (K. Elta)

Premijos įteikimo iškilmėse (iš kairės): komisijos narė Renata Šerelytė, laureatas Sigitas Geda, Rašytojų sąjungos pirm. Valentinas Sventickas, Algimanto Žižūno nuotrauka.

Laureatą Sigitą Gedą (kairėje) sveikina, į Rašytojų klubą užsuke, „Trys karaliai“. Algimanto Žižūno nuotrauka.

Gražina Didelytė. Iš ciklo „Tremtis“. 1988 m.

Gražinos Didelytės grafikos šviesa

Kauno Technologijos universiteto Rėktorių salėje iš D. Akstino asmeninio rinkinio surengta grafikos Gražinos Didelytės darbų paroda — puiki galimybė prisiliesti prie išgrynintos, meistriskai valdomos grafinės kalbos. G. Didelytės darbai Lietuvos dailėje išsiskiria poetizuota, metaforiška išraiškų skale, plačiomis vaizdinėmis ir jutimomis galimybėmis. Gausioje Lietuvos grafikų „šeimoje“ G. Didelytė, kaip ir J. Stauskaitė, N. Šaltenytė, E. Kriaučiūnaitė, A. Skliutauskaitė, R. Čarna, išsiskiria gebėjimu apjungti folkloro ir šiuolaikinio meno sąlyčio taškus, įjungiant seniausias archaizines meno būties formas, mitologinius, istorinius įvaizdžius. D. Akstinas G. Didelytės kūryba pradėjo domėtis tarybinio sąstingio metais, jos kūriniuose išvėlę taurių ir dvasiškai pakylėtą dvasinę visumą. Šiuo metu jo rinkiniuose, atspindinčiuose kaligrafišką, miniatiūroms būdingą išraišką ir laikmečio įvykių sandūroje susiformavusią laisvesnio piešinio, stambesnių erdvių bei kontrastų plastinę kalbą, yra per 100 G. Didelytės kūrinių. Susidomėjo dailininkės kūryba bei asmenybe ir iš JAV į Lietuvą atvykusi, kultūros puoselėtoja Snieguolė Jurskytė-Akstinienė.

Eksponuojami pastarųjų trijų dešimtmečių G. Didelytės grafikos lakštai — tai išgyventų autentiškų įvykių išpūdziai, dailininkės vidinių išmąstymų ir stebėjimų rezultatai: ciklai „Bet amžiai bėga“, „Saulė“, „Burtai“. Vienas naujasis — „Radijo jubiliejus“, skirtas Kauno Radijo paleidėjo ir pradininko A. Jurskio atminimui, lakštai istorinė tematika „Paminklas karžygiams“ („S. Daukantas“), „Vilties Varpas“, „Barbora Radvilaite“, estapai J. Marcinkevičiaus, V. Mačernio kūrinių motyvais, ekslibrisai.

G. Didelytės kūrinių meninis pasaulis kameriškas, patrauklus, sušildytas dvasine šviesa ir jutiminėmis kūrybos versmėmis. Gal šios versmės sklinda iš pačios asmenybės, gebėjusios meną „persitvarkyti“ metais išlikti ištikima renesansiniam grafinės kalbos švarumui, santūrumui, tačiau savo trapia natūra nelikti nuošalyje nuo kontrastingų egzistencijos realiųjų? Šio realaus gyvenimo tvinksnis dailininkė pajuto dar 1973-aisiais ir vėliau, kai išdrįso nulenkti galvą R. Kalantos susidegini-

mo vietoje, kai grupėje šviesaus jaunimo, bloknotėliu nešina apvaikštojo Lietuvos istorines vietas, piliakalnius, tremtinių kapavietes, nuolat girdedama žodžius „negalima“, „uždrausta“. Į namus parsinešta nuo politinio kalnio kapo lentelė, labai išgąsdino motiną; numaciūsi „nekviečių svečių“ apsilankymą, moteris kirviu sukapojo lentelę. Nežinojo ko griebtis senojo, kai dukros rankose pamatė, tuo metu didele nelaime galėjusi tapti, Lenkijos lietuvių *Aušros* leidinį. Ne iš piktumo, o iš bandomo apsaugoti dukros ateitį, motina ėmė plėšyti *Aušrą*, lapai nepasidavė, tuomet, nesumetusi ką daryti ir genama baimės, motina *Aušrą* išvirė sriubos katile.

Žvelgdama į praeitį, G. Didelytė sakosi, būtent, tais metais supratusi savo gyvenimo kelią. Nuolat su savimi nešiojamoje popieriaus lapuose fiksavo relikthus, šventas vietas, tobulėjo pati, išmoko suprasti žmonių kančias ir skausmą. Palaipsniui dailininkės piešimo bloknotuose atsirado V. Svirskio mediniai kryžiai, kelias, kuriuo per visą Lietuvą iš gimtųjų Lenkimų į Vilniaus universitetą, tarsi šviesulį, keliaavo S. Daukantas, ryškėjo Naujarduko pilies griuvėsių kontūrai, ažuolas, prie kurio *Grazina* kūrė A. Mickevičius. Beje, medžio motyvas yra ypač dažnai sutinkama grafiku A. Kučo, J. Kuzminskio, V. Jurkūno, A. Surgailienės darbų detalė. G. Didelytė, R. Čarnai, S. Valiuvienė, D. Tarabildienė medis — tai žmogaus ir tautos likimo metafora. G. Didelytės darbuose ažuolai, apkalti lentomis, apraizgyti spygliuota viela, gumuoti ir suskile, su Nukryžiuotojo ir šventųjų skulptūrelėmis, augalija, paukščiais, aukurais simbolizuoja laisvės ir kančios, dviejų kultūrų — pagoniškosios ir krikščioniškosios sintezę. Autentiški dailininkės išpūdziai atsispindi grafiniuose cikluose: „V. Svirskio Lietuva“, „Bet amžiai bėga“, „Tremtis“, „3 atminimai M. K. Čiurlioniui“, „V. Mykoliaičio — Putino atminimui“, giliaprasimė istorinė autentika paženklinuose lakštuose J. Marcinkevičiaus, V. Mačernio kūrinių motyvais.

Šiandien Gražina Didelytė — įsimintina grafikė, neišsibarsčiusi, nesivaikanti madų, ištikima savo pasauliui individualybei, jos darbų gausu

Lietuvos dailės muziejuose, privačiuose rinkiniuose, jų yra visuose pasaulio kontinentuose. Ypač dailininkė mėgo mažų formų grafiką. Preciziškais linijomis, filigranišku kruopštumu kūrė elegijas nykstančioms pilims, šviesiausių Lietuvos žmonių atminčiai, laiko žymė paliesiems kultūros paminklams. Su knygos ženklais — dalyvavo ekslibrisų konkursuose ir kongresuose Jugoslavijoje, Šveicarijoje, Italijoje, Danijoje. Tarptautinėse ekslibrisų biennialėse Lenkijoje nuo 1974 m. iki 1990 m. dailininkė yra beveik kasmetinė medalių laimėtoja. Ekslibrisų konkurse „A. Mickevičiui — 200“ apdovanota Lietuvos Kultūros ministerijos premija. Be G. Didelytės rankų prisilietimo neišvaizduotina ir lietuviškoji knygų grafika. Ypač mėgo J. Marcinkevičių, apipavidalino K. Bradūno, A. Šmulkščio — Paparionio, G. Iešmanto, Š. Laužadžio, E. Šimkūnaitės knygas.

Regis, kelias į meną kūrybiškais galiomis apdovanotai asmenybei turėjo būti platus ir neakmeniuotas. Ar daug didelių dalykų aprėpti reikia šiltą ir dažnai miniatiūrinį pasaulį kuriančiai grafikei? Gimus 1938 m. Kaune, studijas G. Didelytė pradėjo Politechnikos institute. Supratusi savo pašaukimą, 1967 m. baigė Vilniaus Dailės institutą. Pirmasis jos savarankiškas darbas, gavęs paskyrimą į Kauną, turėjo būti gigantiškas Lenino atvaizdas, kurio dailininkė taip ir nesukūrė, o viską metusi, persikėlė į Vilnių. Ypač išskirtini dailininkė buvo 1988-ieji. Grafikė saugo bloknotėlius, kuriuose, iš pradžių slaptai piešdavo drąsesnius žmonių susibūrimus, fiksavo pirmąjį mitingą 1987 m. rugpjūčio 23 d. Vilniuje prie A. Mickevičiaus paminklo. Dalis šių piešinių buvo išspausdinta 1988 m. spalio 1 d. *Literatūroje ir mene*, panaudota autorės jubiliejineje parodoje. 1975 m. sukurta grafinė kompozicija „Paminklas Karžygiams“ — 1988 m. — „Tremtis“, „Vilties varpas“ — buvo tarsi laisvės pojočio gausmas, nevaržomas meninės prigimties atspindys.

„Jos sieloje akivaizdžiai pulsuoja begalinis dosnumas, jautri, geranoriška savastis“, — prisimena jos kolegos ir draugai. G. Didelytė bendraudavo labai betarpiškai, koncertų salėje, parodoje ar eks-

Gražina Didelytė. Iš ciklo „Bet amžiai bėga“. „Vytautas“. 1975 m.

pedicijoje, tarsi įprastą dalyką, dovanodavo savo kūrinius. Kadaiše grafikė J. Stauskaitė, suabejojusi, ar dosniai ir kairė ir dešinė dalijami miniatiūriniai grafikos lakštai, nenuvertins jų meninės vertės (tarsi tiražuotų atviručių), išsakė savo mintis G. Didelytei. „Šiam savo akibrokštui tikėjau ekscentriškos reakcijos (ja kartais pritrūkdavo ir Gražina), — rašė vėliau J. Stauskaitė, — tačiau, atvirščiai, ji kažkaip susigūžė, tarsi susigėdo, ir privertė susigėsti mane patią, šiandien jau neabejojanti anuometinės nuostatos teisingumu. Nes vargu, ar kiekvienas mokytojas šią dieną galėtų išgyti kokią nors mūsų miniatiūrą, o tą, kurią gavo iš Gražinos, turės visą gyvenimą ir parodys savo vaikams. Galbūt daugeliui ji buvo vienintelė grafikos meno (o gal ir meno apskritai), pamoka, kurią, deja, juo toliau tuo labiau trūksta mūsų mokyklose ir šeimose“ (J. Stauskaitė. „Kada bausi, o kada — gera. *Dienovidis*. 1998. Spalio 2-8, p. 10).

G. Didelytės grafika turėjo įtakos visai 8-9 dešimtmečio Lietuvos grafikos raidai. Šiandien daugelis grafikų niekaip negali suprasti, kodėl trapi, kameriška forma, lyriška G. Didelytės grafika taip stipriai veikė „moteriškąją“ Lietuvos grafikos kūrėjų dalį, ilgai nepajėgusią išsivaduoti iš miniatiūrinio formato, tačiau siekusių didesnių erdvių, kontrastingesnių linijų ir plokštumų derinio. Gal tam turėjo reikšmės G. Didelytės popu-

liarumas, gausūs jos kūrybos apdovanojimai? Tai, kas tilko G. Didelytei ir plaukė tiesiogiai iš jos dvasinio suvokimo, buvo dirbtina ir netobula mums, šurmulingo, dažnai destruktivaus ir ambicingo gyvenimo dalyviui, — prisimeina grafikai. Gal todėl dailininkė, pastaruoju metu, atsikakiusi buitinių patogumų, pasirinko Džukijos mišką ir gamtos prieglobščio ramybę. Gal tai buvo būtinybė susikaupimui, akibrokštas destruktiviam nūdienos pasauliui, kai sielai taip reikia vilties ir apsimylimo? O gal tai įkvėpimo vieta, formuojant naujai kuriamą grafinį ciklą, skirtą spaudos jubiliejui, siekiant vėl individualią grafinę išraišką išlieti į parodų biennialių ir triennialių ekspozicijas?

Apie tai, kokią vietą G. Didelytės kūryba užima Lietuvos kultūriniame gyvenime, akivaizdžiai bylojo ir Kauno Technologijos universiteto Rėktorių salėje D. Akstino iniciatyva surengta paroda. Gausios būrys švietimo, kultūros, žiniasklaidos, dailininkų sąjungos atstovų dalijosi betarpiškais bendravimo su dailininke išpūdziais, analizavo jos kūrybą. Trapios grafinės linijos, istorinė autentika, apibendrinti ir juvelieriški, detalizuoti motyvai, iki rytietiško tobulumo išgryninta G. Didelytės darbų technika — byloja apie galimybę priartėti prie skaidrios kūrybinės versmės, skirtos apmąstymams ir dvasiniam atsinaujinimui.

Vida Mažrimienė
Menotyrininkė

Regisierius Petras Maželis ir filmų aktorė Rūta Lee-Kilmontytė.

Dvi ir keturi

Juos vaidinančius mačiau Los Angeles Šv. Kazimiero parapijos scenoje sausio 12 d. vakare ir 13 d. sekmadienio popietiniame spektaklyje — Viktoro Mariūno veikale „Melas Šventykloje“. Režisavo Petras Maželis, pernai šventęs 60-ies metų sceninės veiklos sukaktį.

Tada vaisingame ir iškaltingame jo nuopelnų minėjime atrodė, jog garbusis režisierius jokių būdu daugiau neuzsiangauz didesniam teatriniui darbui. O šiemet, žiūrėk ir stebėkis, jis ir vėl paklojo žiūrovams kadaise Clevelande jo paties statytą pjesę, kurioje gan aitrai galinėjimasi su meilės etika. Temos — santuokos priesaikos laužymas, sąžinės graužatis, melas, išpažinties trauka, pavadas, pyktis, maksimalus neatlaidumas, meilė, tiesa — visa tai aktualu ir šiandien. Žmonių psichė nedaug pasikeitė.

V. Mariūnas buvo dorovingas pedagogas, eruditas, visuomenininkas, dirbo JAV LB Kultūros tarybos valdyboje. Rašė į spaudą, gerai suprato karo metu išdraskytų jaunų šeimų esmines problemas. Ši drama (jo vienintelis kūrinysscenai) sudėta romantišku realizmu, pagrįsta gera kalba, aiškia išmintimi, nevengianti nei pamaldumo, nei sentimentų. Savaip reikšminga, anot P. Maželio, kai dabar mūsų scenai ir čia, ir Lietuvoje labai trūksta savų patrauklių veikalių.

Tereikia tik pritariančių, maždaug pajėgių, atidžių aktorių. Ir kokia laimė: svarbiai jaunai moteriškai veikalo puisei apdairusis režisierius surado dvi lietuvių naujosios bangos gražuoles (taip jas vaišėse jis pelnytai pavadino — Daivą Kamarauskaitę Ritos Kalnienės vaidmeniui ir Editą Taytelis — Ritos seseriai Augustei Macienei. Šių dviejų gyvų asmenybių (nežinau, ar debutančių) vaidybinis entuziazmas, iš dalies ir įsijautimas į charakterį buvo teigiamas. O ką jau sakyti apie išvaizdą.

Vaidinimo fabula joms lemia karo metu atsiskirti nuo savo jaunų vyrų (tapusių partizanais). Abi atsidūrė Bostone. Čia nelengva įsikūrimo pradžia, kova už būvį. Suprantama, jaunuoms moterims sunku išvengti senyvių, pasiturinčių globėjų dėmesio. Už vieno tokio, kad ir nemylimo, ištekejo Rita. Panašiai padarė ir Augustė. Vėliau išsiskyrė. Taigi, būties sąlygų padidintuota, situacija, karingame pasaulyje pasikartojanti milijonus kartų. Moterims reikia gyventi.

Kažkodėl dramaturgai apie tai moterų prigimtą troškimą išvertti ir supina visokius konfliktus. To, mat, reikalauja Etika. Štai, dvi seserys per radiją sužino, jog pro geležinę uždangą į Vakarus prasimušė trys narsūs lietuviai: Ritos vyras Mykolas Kalnėnas (akt. Aleksas Mickus), jo draugas Jurgis Balsys (akt. Rolandas Žukauskas) ir vyresnio amžiaus mokytojas Kleopas Gulbinas (akt. Juozas Pupius, prakliniai sutapęs su savo oriu vaidmeniu).

Dviejų seserų svetainė apstatyta išeivijos pradžiai būdingais eklektiškais baldais: keli minkštasuoliai, staliukai, senamadiška sofa, kertėje važoje stambi gėlių puokštė, dešinėje kabanti spalvinga drobė. Ši scenografija — P. Maželio. Taip pat sienos vidu-

ryje jo nutapytas, šventovę menantis vitražas. Visą laiką vienodai lengvas apšvietimas, gerai tinkąs anuometinio kuklaus gyvenimo būviui. Nėra prabangos, bet pakankamai jauku. Malonu pasisvečiuoti.

Vyrų atvykimas, kad ir džiaugsmingai sveikinamas su vynu taurėmis, įžiebia būsimos graužaties liepsnas dviejų sutuoktinių — Ritos ir Mykolo — psichėse. Juos jaunystėje santuokon sujungė meilė. Ir dabar myli. Bet štai tyvoro neištikimybės paslaptis. O šventykloje, kaip ji patetiškai tvirtina, negali būti melo. Trokšta mylimajam viską išpažinti. Mykolas, nors kažką ir įtaria, nenori, kad jos tiesa — buvusi neištikimybė — mirtinai sužeistų jo mylinčią širdį. Jam negelbsti net ir ramus, nostalgikai nusiteikęs Kleopo išmintingi patarimai, kad ir frazė „tiesa yra tiesiausias kelias į laisvę“.

Alekso Mickaus, sakytiau, tiesiog „oteliškai“ suvaidintas Mykolas ligotai kratosi jam nemalonaus fakto atskleidimo. Geriau jau būti įkalintam paslaptįje. Į šitokį maksimalizmą ir atsimuša Ritos pasitangos. Mano išmone, geriau būtų, jei aktorė kitąkart šią rolę vaidintų su ramesniu lyriškumu, tarytum su „dezedemoniška“ priešprieša Mykolo pražūtingam tūžumui.

Drama sudaryta iš penkių paveikslų. Viename pamatome ir lupiko, vadinamo paslaptį apdraudos agento, Karpinsko povyzą, kurią gerokai sukarikatūrinio Juozas Raibys. Už garantuotą paslapties išlaikymą Karpinskas bando iš Ritos išlupti metinį mokesį. Šioje scenoje yra koizmizmo. Dalyvauja visi veikėjai. Susiduria daug kas. Paslapties indas sudužta. Agentų atsikratoma, kai sesuo Augustė jam parodo dokumentą, kad ne Rita, o ji buvo išsiskyrusi su tuo turčiumi Mr. May. Dėl to ūmai kyla kitas konfliktas: pažadėtų vestuvių su Auguste atsakovo į suskates įsimylėti Jurgis (Rolandas Žukauskas). Maldydamas savo gėlą, kitame paveiksle jis į sceną įsiriogina girtas. Nelengva blaiviam aktoriui vaidinti nusigėrusį. Paikas išpūdis. Tik tiek. Dėl to bėdžius Jurgis ir paguldomas ant sofos išsimiegoti.

Tuo tarpu Mykolas, išgirdęs iš Augustės seserį išvaduojantį prisipažinimą, džiugauja, prisiekia ją mylėti... Deja, viskas sužlunga, kai Rita, vidinio balso skatinama, pagaliau išpažįsta savo tiesą. Jis ją palieka. Šioji skaudi pabaiga yra nesuprantama žiūrovui. Kas atsitiko su Mykolu? Ar nusižudė?

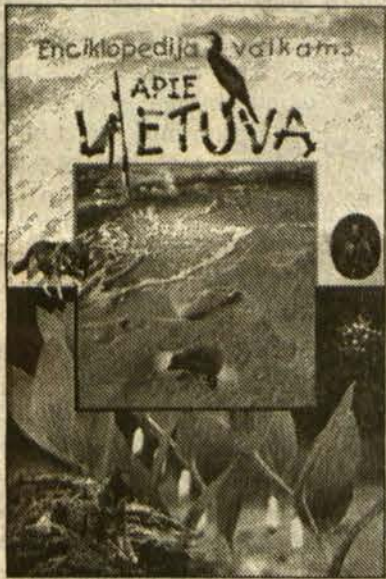
Žiūrovams nuraminti režisierius pridūrė simbolistinį Epilogą. Tarsi mylintieji sutuoktiniai atsidūrė rojuje. Rita, dėvinti baltą vestuvinių rūbą, lėtai įžengia į sceną. Po to Mykolas su rože, kurią jai įteikia, uždėda ant jos galvos vainiką. Po to įžengia Augustė ir Jurgis, laikydamiesi iškeltus taikos ir meilės balandžius. Jautri apeiga, savo pakiliu išpūdziu kur kas prašokanti ankščiau vykusio realistinio vaidinimo eigą. Taip jau yra: teatras prašosi ne tiek žodžių, kiek įtaigaus dalykų parodymo.

Apšvietimu rūpinosi Amandas Ragauskas, garsais — Paulius Jasiukonis, kostiumais — Ema Dovydaitytė.

Nukelta į 4 psl.

Leidiniai

Apie vaikus ir enciklopediją

Geografinė padėtis

Gražiai aprašomos Lietuvos sienos, valstybės teritorija, akmuo, žymintis geografinį Europos centrą. (Nors knyga nemini, tačiau tą centrą surasti reikia daug kantrybės ir laikuose dirbančių žmonių išminties.)

Teritorija ir gyventojai

Rašoma, kad Europoje yra 20 valstybių, mažesnių už Lietuvą. Miesto ir kaimo gyventojai suskirstomi metų kaitoje, o maža nuotrauka įamžina tremtinių palaikų parvežimą. „Antrojo pasaulinio karo metais Lietuva neteko apie mln. gyventojų. Daug žuvo kare ir pokario pasipriešinimo kovose, buvo išvežta į Vokietiją darbams, įkalinti ar ištremti į Sibirą. Daugelis, gelbėdamiesi nuo sovietų okupacijos, pasitraukė į Vakarų, įsikūrė kitose šalyse“.

Lietuvos etnografinis suskirstymas

Trumpai aprašomos Lietuvos dalys: Aukštaitija, Žemaitija, Suvalkija (arba Suduva), Dzūkija (arba Dainava), pa-protčiai, tautiniai drabužiai, kalba, architektūra, verslai ir valgiai.

Žemaitių tautiniai drabužiai — ryškių spalvų, vyrauja juoda, raudona, išilginiai dryžiai. Vyrų rūbai pilkvi ar samanių žalamo. Apavas — klumpės.

Aukštaitių — šviesių spalvų, „audinių raštai nesudėtingi-languoti, dryžuoti arba lygūs“. Aukštaitės dėvi nuometą. Vyrų drabužiai šviesių spalvų. „Liemens priekis skersų dryžių, nugara languota“. Vyrai avėjo vyžas.

Dzūkų tautiniai drabužiai nepaprastai margi, langeliais. Prijuostės languotos arba skersų dryžių. Moterys dėvėdavo skepetaites, audavosi „čempėmis“. (Apavas, panašus į šlepetes.)

Suvalkiečių tautiniai drabužiai būdavo puošniausi. Spalvos — tamsios. „Sijonai plačiais, išilginiais dryžiais. Prijuostės kaisytiniai arba rinktiniai tulpių raštu“. Vyrų drabužiai irgi ryškius, išilginiais dryžiais. „Avėjo juodos odos batus atvertais aulais, kad būtų matyti gražūs pamušalai“.

Lietuvių kalba

Pradedama su indoeuro-

Lietuvos Nepriklausomybės Akto signatarai 1918 m. vasario 16 d. Vilniuje.

(Enciklopedija vaikams...)

piečių kalbų šeimom, minimas *Didysis lietuvių kalbos žodynas*. (Pateikiami žemaičių ir aukštaitių kalbų ir tarmių variantai. Gerai, kad leidėjai nesismulkinio su angolietuviška įtaka. Tam reiktų atskirų pataisų, o gal net ir visos knygos).

Tikėjimai

Pagonybėje viską, kas buvo virš žemės ir dangaus, globojo dievaitis Perkūnas, o kas po žeme — Velnias (Velinas). Duodami pagoniški, lietuviški dievų vardai: Žemyna — žemės derliaus galobėja, Gabija — globojo ugnį, linus — Vaizgantas, miškus — Medeina, bites — Austėja, piemenis — Ganyklis, namus — Žemepatsis. „Ypač garbinti Saulė ir Mėnulis“. Po pagonybės laikotarpio aprašymo — informacija apie katalikybę ir kitas Lietuvos mažumų religijas.

Priešistorė — akmens amžius

Duodami trumpi aprašymai, žodynėlis, nuotraukos — beveik muziejinis faktų pristatymas imliam, smalsiam vaikui. Tuoj pat yra Žalvario ir Geležies amžius, kur paprastai ir sutrumpintai aprašomas žalvaris, žemdirbystės ir pilikalnių gimimo aplinkybės.

Piliakalniai, pilkapiai

Piliakalniai-Lietuvos praeitis. Išspausdintos piliakalnių

nuotraukos: Žvelgaičių — Žagarėje, Aukuro — Kernavėje, Merkinės — Merkinės miestelyje, Bečionių piliakalnis ir pilkapiai — Dieveniškų regioniniame parke.

Lietuvos valstybė

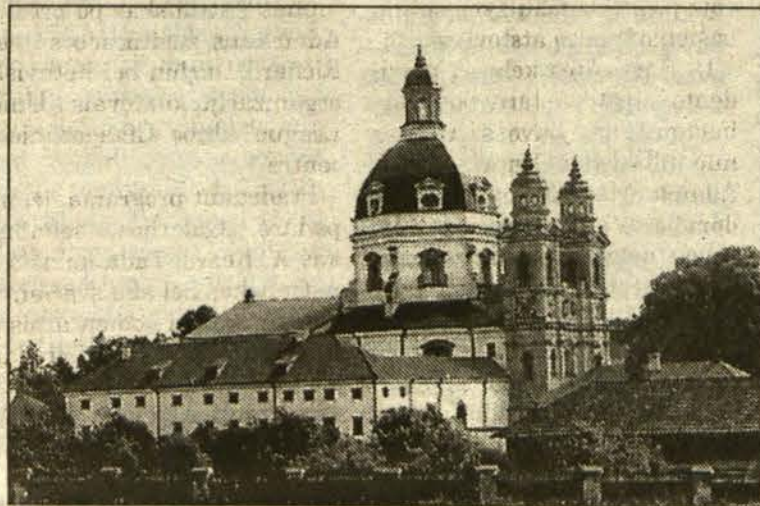
„Kalbininkai mano, kad Lietuva galėjo kilti iš žodžio lieti — jungti į vieną. Senovėje vyrai rinkdavosi po lietos ažuolų į lieta, aptarti bendrų reikalų. Jie turėjo ir lietos lazda, dar vadinamą krivulę“. Aprašoma karų istorija, Vytenio mirtis ir jo brolio Gedimino valdymas, kada Lietuva buvo pradėta vadinti Didžiąja Kunigaikštyste. Toliau yra trumpas, bet idomus, Lietuvos politinio kelio aprašymas, įvykių nuotraukos. Įdėta nuotraukėlė „Lietuvių kalbos pamokos tremtyje. Krasnojarsko kraštas, 1950“. (Būtų buvę puiku, jei mažam skaitytojui redaktorius būtų skyrę panašią iliustraciją ir pabėgėlių stovyklose puseleto lietuviško žodžio).

Baltijos jūra, ežerai ir tvenkiniai, pelkės ir upės

Visi puslapiai yra pilni spalvotų nuotraukų ir trumpų aprašymų, o beveik kiekvieno puslapio dešiniame šone pateikiama žodynėlis su naujų žodžių prasme.

Lietuvos klimatas

Skyriuje aprašomi Lietuvos sezonai, klimatas. Iliustruota

Pažaislio kamaldulių vienuolytas. (Enciklopedija vaikams...)

Rūšiuojami grybai. Varėna, UAB „Ertra“.

(Enciklopedija vaikams...)

Trumpai

* Vieno iškiliausių Lietuvos dailininkų Adomo Galdiko namas Kaune bus atstatomas privatių firmų lėšomis. Kauno dailės institutas planuoja prikelti iš griuvėsių pastatą ir įkurti dailininko atminimo muziejų. Kauno savivaldybė A. Galdiko namą aukštajai mokyklai perdavė 1995 m. sausį. Iki pat šių metų nepavyko įgyvendinti seniai puoselėtų planų išsaugoti baigiantį griūti pastatą, greičiausiai statytą pirmajame praėjusio amžiaus dešimtmetyje. Dailininko namui atstatyti Kauno dailės institutas ketina skirti ne daugiau kaip 350,000 litų. (Elta)

* Žiema neužmigdė didžiausio kurorto. Savaitgaliais pagrindinės Palangos gatvės pilnos išrikuotų lengvųjų automobilių, dirba dauguma kavinių bei restoranų, beveik visi modernesni viešbučiai. Šiuo metų laiku prasiplaškyti į pajūrį dažniausiai važiuoja turtingesnieji žmonės. (KD, Elta)

Niekad turbūt nebūtumėm žinoję, kad su krikščionybė Kūčias riša tik žegnonė, malda prieš valgi ir kalėdačiai (slizikai). Įdomūs kalėdiniai, Užgavėnių, Velykų ir kiti papročiai.

Literatūra

Jai skirti net 4 puslapiai. „Pirmoji lietuviška knyga — Martyno Mažvydo tikybės vadovėlis, *Kateizmas* — išleista 1547 m. Karaliaučiuje. Neuzmiršti knygoje ir išeivijos rašytojai: H. Radauskas, A. Nyka-Nyliūnas, B. Brazdionis, K. Bradūnas, A. Škėma, M. Katiliškis, V. Tamulaitis, S. Zobarskas, K. Almenas. (Elta)

Teatras

Šis skyrius irgi 4 puslapių. Visas dėmesys skirtas dramoms, muzikos, operos, baleto ir lėlių teatrų pristatymui. (Gal tik jaunam žmogui yra per daug stiprus pavardžių antplūdis, kurio verpetuose nublunka Lietuvos žymieji menininkai).

Dailė

„Meno istorikai Lietuvos dailės užuomazga laiko dar akmens amžiaus žmonių primityvią pagražintus dirbinius“. Pasakojama visa Lietuvos dailės raida, minimos pavardės, yra nemažai skirtingų darbų nuotraukų.

Kinas

Pradedama su pirmu lietuviu, filmavusiu paprastus gyvenimo vaizdus. (1909-1913) — A. Raciūnu. Keturiuose puslapiuose aprašomi filmai ir jų autoriai. (Nei žodžio apie išeivijoje filmus kūręs Jonas Mekas).

Sportas

Jeigu ši enciklopedija yra skirta vaikams, kuriems parašyta Poplavskaja, Drobiazko, Sabonis, „Žalgiris“ ir kiti, kodėl buvo praleistos vaikų sporto (krepsinio) mokyklos, klubai, komandos, kurios Lietuvoje sėkmingai veikia ir yra vertos pagarbos? Be to, smagiai atrodė 1938 m. daryta „Tautinės olimpiados atidarymo iškilmės“ nuotrauka. Kaip gražiai tada turėjo nuskambėti (šiandien „requiem“ sugiedojo) žodžiai: „Tautinė olimpiada“.

Liuda Germanienė

* Jaunimo teatras pirmąją metų premjerą nužugino jauniausius teatro žiūrovus, vis rečiau sulaukiančius jiems skirtų spektaklių. Naujasis pastatymas neišliko ne tik dėl to, kad sukurtas pagal jau klasika tapusio visame pasaulyje žinomo ir mylimo vaikų autoriaus Samuilo Maršako pjesę „Katės namai“. Šį kūrinių savo režisūriniam debiutui Jaunimo teatre pasirinko jaunas, sparciai garsėjantis aktorius Ramūnas Rudokas, sukūręs ne vieną įsimintiną vaidmenį garsiausių Lietuvos režisierių pastatymuose. (BNS)

* Vokietijos įrašų studija išleido Broniaus Kutaviciaus 4 dalių muzikinį ciklą „Jeruzalės vartai“. Šį kūrinių, kurį sukurti įkvėpė Naujajame Testamente aprašytos Naujosios Jeruzalės vizijos, kompozitorius rašė 5 metus. 1995 m. kūrinyje buvo apdovanotas Lietuvos nacionaline kultūros ir meno premija. Ciklo B. Kutaviciaus siekė atkurti geografinę įvairių pasaulio valstybių religinių ritualų panoramą ir per kai kuriuos atpažįstamus muzikos elementus aptuopti senųjų kultūrų esmę. (BNS)

* Plungės Mykolo Oginskio dvarui suteiktas aukščiausias kultūros vertybių statusas — jo teritorijoje esantys pastatai paskelbti kultūros paminklu. 1879 m. pastatyti puošnūs rezidenciniai kunigaikščių Oginskių rūmai Plungėje yra vienas ryškiausių Lietuvoje istorizmo laikotarpio pavyzdžių. Čia buvo įrengtas ir 50 ha parkas su tvenkiniais, retais augalais ir paukščiais, kokio, pasak amžininkų, galėjo pavydėti net didmiesčiai. Rūmose buvo sukurta didžiulė biblioteka, meno kūrinių rinkiniai. (Elta)

* Vėlyvojo klasicizmo architektūros ansamblis Vilniuje, Simono Daukanto aikštėje, įrašytas į Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros vertybių registrą. Nuo 1995 metų šiame pastatyte įsikūrusi Lietuvos Prezidentūra. (Elta)

MUZIKOLOGIJOS ARCHYVAS

Atkelta iš 1 psl.

Lietuvos muzikos akademijos doktorantas, lankydamasis LTSC taip pat domėjosi muzikologijos archyve esančia religine muzika ir išleido Žilėvičiaus-Kreivėno muzikologijos archyvo religinės muzikos katalogą, kurį sudaro rankraščiai ir spaudiniai, esantys muzikologijos archyve.

LTSC valdybos pirmininkas prof. dr. Jonas Račkauskas kreipiasi į visus muzikus, atlikėjus, jų artimuosius, kad esančią archyvinę muzikologinę medžiagą, sukaupią namuose, atiduotų į saugias patikimas rankas — į Žilėvičiaus-Kreivėno muzikologijos archyvą. Šiais archyvais galėtų džiaugtis ir naudotis ne tik mokslininkai iš Lietuvos, bet ir vietiniai muzikai.

Lietuvių fondas visada paremia Lituanistikos tyrimo ir studijų centro darbus bei jo projektus muzikologijos srityje, už tai didelis aciū fondui — be jo finansinės pagalbos nebūtume galėję pakviesti iš Lietuvos daugelio mokslininkų ar studentų, kurie rašo ar parašė apie išeivijos meną, kurie suartina Lietuvos muzikus su išeivijos profesionalais.

Skirmantė Miglinienė
Lituanistikos tyrimo ir studijų centro archyvų direktorė

DVI IR KETURI

Atkelta iš 3 psl.

Spektaklio sėkmė, kaip visada, yra Los Angeles Dramos sambūrio garbės dalykas, kuriuo taip nuosirdžiai po savo vyro Vinco Dovydaičio mirties sielojasi Ema. Sekmadienį spektaklis praėjo kur kas lanksčiau. Daug kas iš šeštadienio žiūrovų priekaištavo, jog programos keturiuose puslapiuose nebuvo nei kelių sakinių apie dramaturgą, nieko apie aktorius, juolab apie pirmą kartą regimas Daivą Kamarauskaitę ir Editą Taytelis. Taip pat labai stigo vaidinimo turinio santraukėlės. O ji visada prisideda prie bendro veikalo supratimo. Yra į ką mintimis atsiremti.

Pranas Visvydas